

SÖYLEŞİ

GÜMRÜK&TİCARET
DERGİSİ

Sayı:1 Yıl:2013

SAYIN NADİR ELİBOL'UN
SAYIN RECAİ ERK ÜSTADIMIZLA SÖYLEŞİSİ1) Sayın Recai Erk bizlere kendinizi tanıtır mısınız?¹

Ben 1931 yılında Samsun'da doğdum. Liseyi Samsun'da bitirdim. 1952-1956 tarihleri arasında Siyasal bilgiler Fakültesi Maliye Şubesi'nde burslu öğrenci olarak okudum. Mezuniyet sonrasında Maliye Bakanlığı'nda memur olarak başladım. 1,5-2 yıl çalıştım. Maliye Müfettişi ve banka müfettişi olunabileceğini, Bakanlıkların müfettişliği dahi olduğunu bilmiyordum. Sonra Bakanlıklarda ihtiyaca göre müfettiş alındığını öğrendim, sınavlara hazırlandım. Ziraat Bankası Müfettişliği için başvurduğum, köylerde bile şubesi var ve turne süresi 12 ay denilince sınava bile girmedim. 29 Mart 1957 tarihinde Gümrük ve İnhisarlar Vekâletine müfettiş muavini olarak girdim.

2) Müfettiş Muavinliği ve Müfettişliğiniz döneminde, üstadlarınız ve Teftiş Heyeti hakkında bilgi verebilir misiniz?

Teftiş Heyeti Reis'i Sayın Hüseyin Kazım Koral idi. Başkan yardımcılarını Mithat Ustalar ile Hidayet Karagül Beyler idi. Sınavı 6 kişi kazanmıştı. Mazhar Osman Kısacıkoğlu, Ünal Yaltrık, Nizamettin Demirkol, Yusuf Ziya Şahin, Erkol Basa ve ben idik. 2-3 gün sonra İstanbul'a gönderildik. Benim ilk üstadım Fethi Pozantı idi. Yaz başında Ege turnesinde ilk teftiş yerim Akçay Gümrük İdare Memurluğu idi, o zamanlar 2-3 Başmüdürlük vardı, en çok 10-15 gümrük müdürlüğü hatırlıyorum. Müdürlüğün altında Başmemurluk ve en küçük idari ünite olarak ta Gümrük

İdare Memurluğu bulunurdu. Keza Gümrük Muhafaza teşkilatının da Müdürlükten aşağı ünitesi Bölge Amirliği, kısım amirliği idi. Akçay benim şanslıydım ama takiben benden üç-dört yıl kıdemli olan Celal Erel'in yanına verildiğimde de unutamayacağım Van ve Hakkari teftişini başladım.

3) Bize unutamadığınız bu Hakkari, Van teftişini anlatabilir misiniz?

Celal Bey İzmir'de idi, bana Teftiş Heyeti uçakla İstanbul'dan Van'a gitmemi emretti, uçakla seyahat için Başkanlık hatırladığım kadarı ile Bakana kadar çıkan onaylar alırdı. Haftada bir veya iki uçuş vardı. Van'a indim. Herhalde Van Müdürlük idi veya bana öyle gelmişti. Celal Erel Bey İzmir'den gemiye binmiş, İskenderun'a gelmişti. Turne sırasında yanlarımızda hurçlarımız olurdu, hurcun içinde, daktilo, tahkikat evrakı, mevzuat bulunurdu. Celal Bey Van'a geldiğinde çok kızgın ve sinirli idi, çünkü hurcu kaybolmuştu, İskenderun'da gemiden inip trene binmiş Tatvan'a gelmiş, feribotla Van'a geçtiğinde hurcun olmadığı, gemiden aktarılırken kaybolduğu anlaşılmıştı, ben yüzünün kapkara oluşunu kızgınlıktan zannettim. Oysa trenin kömürlü olduğundanmış. Tam dört gün buralarda kalacak; Van, Hakkari ve ilçelerini teftiş edecektik. Van'ın teftişine başladık. 3-4 gün sonra sırtında hurç ile TCDD'nin bir adamı çıkageldi, Celal Üstat çok sevindi, artık gerginlik tükenmişti.

Van Müdürlüğünde buna bağlantılı olarak, Başkale, Muradiye, Özalp, Şemdinli Gümrük İdare Memurluklarını hatırlıyorum. En önemli iş kaçak eşya ambarı teftişini idi.

Hakkari'ye bir pikap la geçtik, herhalde yol sokak onu gerektiriyordu. Hakkari'de yatacak yer yoktu. Başmemur iki katlı bir evi gösterdi, odalar dolu idi. Bir adam balkonda yatıyordu, ayağı da balkondan aşağı sarkıyordu. Üstatla birbirimize baktık. Başmemur "ben sizi burada yatırmam" dedi. Evinde bir odayı bize verdi. Teftiş yaptık, 3 gün sürdü sanırım. Biz Yüksekova'ya, Beytüşşebap ve Çukurca'ya gidecektik. Çukurca'da İdari Memurluğa nasıl gideceğimizin yollarını aradım, üstad çözümü buldu; her ilçeye gidecek, sonra Hakkari'ye geri dönecektik. Pikap da gitmiyordu. İki katır ve katırcı kiraladık. Katırların eğellerinin sağına daktilo ve tahkikat evrakı, soluna da mevzuatı koyduk, kendimiz de katırın üzerinde olacaktık. Önde yürüyerek giden katırcılarla yola düzdüldük, tahakkuk kağıdını düzenlerken gördüm ki, üstad gemi yazıyor, tren yazıyor, pikap yazıyor ve Çukurca'ya da katır yazıyor (katır-katırcı ve gece | konaklama bu fiyata dahil) Bütün bir gün yol aldık, gece bir dağın tepesinde birkaç çadırın kurulu olduğu alana geldik, çadırlardan birine Celal Üstadla ben yerleştik, tek yer yatağında sabaha kadar döne döne uyukladık, sabah bir şeyler yenildi. Yine katırcılar önde biz arkada yola koyulduk, hayatımda ilk defa katıra biniyorum. Bir düzlükte katırın ürkmesiyle katırdan düştüm, ama Çukurca'ya vardık. Dönüş yine böyle sürdü. Hakkari'den Şemdinli'ye gitmemiz gerekiyordu. "Üstad benim İstanbul'da bir arkadaşım Şemdinli'de subay" dediğimde "bul bakalım" dedi. Katır sırtında şehre girerken, bir de baktım ki, kahvede sivil elbiselerle subay arkadaşım oturmuş, çay içiyor. Bizi görünce sarmaş dolaş olduk, barınma, yemek her sorun halloldu.

Hatta ileri günlerde Celal Bey, ben ve subay arkadaşım ava gitti, tüfekler temin edildi, katır yolculukları için ben bir tabanca, Celal Bey'e bir tüfek edinmiştik. Bu teftişte silah ile de tanıştım. Celal Bey avcı, at biniyor, ben hiç at binmemişim ve silah kullanmamışım. Ben katırdan düşmüştüm ya, bu avcılık sırasında da silah patlayınca atım ürktü, bu kez kendimi attan aşağı attım, at kaçtı. Herkes attan düşmeme telaşlandı. Ben ise "askeriyenin, devletin atı ne olacak?" dedim. Arkadaşım da "merak etme at tavlasını bulur, kendi döner" dedi, rahat bir nefes aldım. Sonra öğrendik ki, at tavlaya geri dönmüş, o zamanlar işte böyle teftiş yapılırdı.

4) O zamanlar 1960-1970'lerde Merkez ve Taşra Teşkilatı nasıldı?

Teftiş mahalleri bölgelere ayrılmıştı. Gençler çoğunlukla doğu, güneydoğuya giderdi. Karadeniz teftiş çoğunlukta Çaykur için olurdu. Gümrük Müfettişleri, Çaykur ve Tekel Genel Müdürlüklerinin idarelerine de teftişe giderdi. Her ikisinin de çok güçlü ve değerli teftiş heyetleri vardı. Hele Tekel'in teftiş heyeti çok kalabalık ve donanımlı idi. Bakanlıkta, Gümrük ve Tekel Bakanlığı müfettişlerinin ağırlığı artık siz düşünün. Bakanlıkta Gümrük Genel Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü vardı. Diğerleri Hukuk Müşaviri, Zat İşleri Müdürlüğü, Levazım Müdürlüğü idi. TKB, Müsteşar ve yardımcılarını Bakanlığa hâkimlerdi. Mesela Ekrem CİMİLLİ teftiş heyeti reisi iken tüm Bakanlıkta çok etkin, saygın ve korkulan bir kişi idi. Daima nihai kararı Teftiş Heyeti Reisleri belirlerdi. Daha önceden Muhafaza Genel Komutanlığı zamanında, Gümrük Muhafaza Genel Müdürlüğü askeri bir teşkilat olarak yapılmıştı. Çok ciddi eğitimler görürlerdi, teftişlerde atış ve eğitim raporları incelenir, silah bakım onarımı dikkatlice denetlenirdi. O zamanlar Başbakanlıktan gelmiş Rifat Bey diye bir bey Gümrükler Muhafaza Genel Müdürü idi. Taşrada İstanbul, İzmir, İskenderun Başmüdürlükleri aklımda, bunlar çok eskidir, Osmanlı döneminde dahi bunlar başmüdürlüktür. Müdürlük sayısı 10-15 olmalı idi, en önemli gümrükler Karaköy Yolcu Salonu, İstanbul Giriş gümrüğü, Haydarpaşa, Sirkeci, İzmit, İzmir Yolcu Salonu, İzmir Giriş Gümrük Müdürlüğü, Mersin, Adana, İskenderun Müdürlükleri o dönemde benim için en önemli gümrüklerdi. Buraları okul gibi idi. Özellikle İzmir, İskenderun, Mersin okul olarak görülür, yetenekli, becerikli personel İstanbul Giriş, Karaköy, Haydarpaşa, Sirkeci'ye alınırdı. Öyle kolayca buralara memur, şef, müdür muavini, müdür olunamazdı. Bu durum Mataracı ve Ahmet ÇAKMAK dönemine kadar böyle devam etti. Sonra siyasi tercihler ile bilgili bilgisiz kişiler, art niyetli kimselerin atanmasıyla gümrük teşkilatı bozuldu. Taşrada Başmemur olduğunuzda, kaymakam ve Vali'nin önüne çıkabilme imkanınız olurdu, muhafaza teşkilatında ise, kısım amiri olduğunuzda çok şey değişir, bir de bölge amiri olursanız, en büyük bir makam sizin olurdu. Bugünkü gibi bu unvanlar yalnızca kadro derecesi değildi, kadro idi ama onun örgütsel yeri çok güçlüydü, onlar küçük birer yönetim biçimiydi.

1 Eski Gümrük Başmüfettişi, Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri – Nadir ELİBOL

5) Müfettişlik göreviniz nasıl sonlandı? İdare'de neler yaptınız?

Müfettişlikte muavinlik aşamasında yaz ve kış farklı bir uygulama vardı, siz yazın teftişi olanın, kışın da tahkikatı olanın yanına verilirsiniz. Bir teftişimde aramızdan çok erken ayrılan Mahmut Nedim SAGAY'ın yanına verilmişim, yine İzmir'de teftişte idik. Çok ürkekti, yani biraz korkak bir kişi idi. Her rapor'da "bu rapor reislikten geçer mi?" derdi. Her raporda da bir sorun çıkardı. Ben bunu hatırla tutarak 16 yıl vicdanım ve kararım korkusuzca müfettişlik yaptım.

1971-1972 yılı olmalı Bakan Haydar ÖZALP idi, devlet işlerinde, yol yordam bilen bir siyasetçi idi. Müsteşar yardımcısı Burhanettin BAŞSARAÇ (eski Müfettiş) bir gün telefonla beni aradı. "Bakan seni çağırıyor" dedi. O zamanlar hem telefon yaygın değil, hem uçak yok, Ankara'ya geldim. Teftiş Heyeti Reisi Ekrem CİMİLLİ idi, hemen yanına gittim, Bakan'ın çağırıldığını söyledim. Hiç tepki vermeden "haberim yok" dedi. Bir rapor veya elimdeki bir iş ile ilgili olabilir diye Makam'a çıktım. "Sizi sabit göreve istiyorum" dedi, teşekkür ettim, görevimi sordum. Gümrükler Genel Müdürlüğü Baş Yardımcılığı'na atanacaktım. Ben 4 üncü derecede idim, 2 nci dereceye terfi ediyordum, ancak yevmiyem kesilecek, param azalacaktı. "Efendim maaşım..." derken, Zat İşler Müdürünü çağırdı, "evet efendim Recai bey'in maaşı 200.-TL azalıyor" dedi. Bakan bey "sana lojman veririz, birkaç kez de Avrupa'ya göndeririz, bu iş bitmiştir" dedi, kalakaldım. "Efendim hanıma sorayım" dedim. Yılmaz İSMAİLOĞLU'nu da Genel Müdür Yardımcısı yaptılar. Biz iki Müfettişi Gümrükler Genel Müdürü Enver Yusuf BAŞKAYA'nın (eski Müfettiş) yanına verdiler. Eşim gümrük eski memurlarındandır. Kendisine sordum, "Gidelim" dedi ve Ankara'ya geldik. Eşimin sözünü çok önemserim. Başmüdürlükte memur iken nişanlanmıştık. Gemi ile birlikte karşıya geçer, ona evine kadar refakat eder, tekrar Anadolu tarafından İstanbul'a dönerdim. İki oğlumuz oldu. Her ikisi de ODTÜ İnşaat Mühendisliğinden mezunlar. Biri Türkiye'de, diğeri Şangay'da çalışıyor, birinden iki diğeri dört torunum var. Karıma iyi ki sormuşum, geldiğimizde bana lojman bula-madılar, Bahçelievler'de kirada oturduk. 1972 yılında göreve başladım sonra Genel Müdürümüz Enver Yusuf BAŞKAYA(eski Müfettiş) emekli

oldu. Bakan da "sen onun yerine bakmaya devam et" dedi. Böylece 1975 yılına geldik. Yanılabilirim Bakan Fethi ÇELİKBAŞ idi. Cavit GÜROCAK (eski Müfettiş) Müsteşarımız idi. 1975'te Müsteşar Muavini oldum. 1978 yılına kadar devam ettim.

Gün SAZAK Bey bakanımız olmuştu, yanına çağırıldı; "seni Müsteşarım yapmak istiyorum" dedi. O zamanın siyasileri gerçekten devlet adamı idi. Bürokrasiye saygılı idiler. Bakan memurların korteji arasında törenlerle Bakanlığa girip çıkıyordu. Ben de çok rahatsız oluyordum. Çok düzgün ve dürüst bir adamdı, ama bana MHP'li derler diye "beni başışlayın" dedim. "O zaman dışarıdan bir Müsteşar getireceğim" dedi. "Taktir sizin" dedim. Namık Kemal ZEYBEK'i Bakanlığa Müsteşar yaptı.

Tuncay MATARACI Bakanımız olmuştu. Kendisini Çaykur İdari Heyeti Azası iken tanırdım. Rize'den Ankara'ya toplantıya geldiğinde benim odamda otururdu. Bakan olunca beni çağırıldı. Ne görev istediğimi sordu, ben de Avrupa'ya gitmek istiyordum dedim. Avrupa'da Brüksel'de Ahmet Mithat USTALAR (eski Müfettiş), Cenevre'de Ömer Faruk PAYKAL (eski Müfettiş) Gümrük Ateşemizi idi, ikisi de üstadımız idi, dönüşlerini bekledik, Faruk PAYKAL geldiğinde Teftiş Heyeti Reisi oldu, ben de Cenevre'ye onun yerine gittim. Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği'nde Gümrük Müşaviri olarak 1978-1983 yılları arasında 4,5 yıl kaldım. Cenevre'de Büyükelçimiz Kamuran İNAN idi. 1984 yılında Türkiye'ye döndüm. Cemal ERBAY (eski Müfettiş), Ali Metin YAVUZ (eski Müfettiş) Müsteşar yardımcısı idi. Beni de tekrar Müsteşar yardımcısı yaptılar. Kısa süre sonra 1985'de Maliye Bakanlığı ile Gümrük ve Tekel Bakanlığı birleştirildi. Maliye ve Gümrük Bakanlığı oldu. Vural ARIKAN Bakanımız oldu, ben 1984-1985 yıllarında Bakanlık Müşavirliğine atandım. Sonra Ahmet Kurtçebe ALPTEMUÇİN Bakanımız oldu. Ben de emekli oldum

6) Emeklilik sonrası yaşamınız nasıl sürdü?

Maliye eski müfettişi, hesap uzmanı arkadaşlarımla bir ortak büro açtık, danışmanlık yaptım, IBM ilk müşterimdi. Sonraki yıllarda Burhaniye'deki yazlığıma daha çok zaman ayırmak için, Meşrutiyet Caddesi'nde açtığım büroda tek başıma danışmanlık, bilirkişilik hizmeti vermeye devam ettim. 2005

yılında yani emeklilikten yirmi sene sonra tamamen kendimi emekli ettim. Yaşantımız bu şekilde sürüyor.

7) Gümrük Teftiş Heyeti'nin size ve Müfettişlere kazandırdığı özellikler sizce nelerdir?

Okulda veya sivil hayatımda Müfettişlikle ilgili ne bir duyumum, ne de bir bilgim vardı. Sınav'dan sonra üstadlarla otururken, konuşurken, yerken, içerken, giyim kuşamda onların üslup ve tarzlarını kopyalamaya başladık. Heyette çok, ama çok büyük ciddiyet vardı. Rastgele konuşmaz, oturamaz, ayak ayak üstüne atamazdınız, ceketinizin önü daima ilikli olurdu. Başmüfettişlerin odasına hiç girmezdik, 5-10 senelikler ile muhatap olur, görüş ve taleplerimizi onlar vasıtasıyla iletirdik. Başmüfettişler de eleştiri ve tepkilerini bizlere kendileri iletmez, aradaki biraz kıdemlilerle bizlere aktarırlardı. Suratlar çok sert olurdu, tabii odamızın kapısı kapanınca yakın dost ve arkadaşlarla şakalaşma, espriler yapılırdı. Tavırlar daima çok sert ve ciddi idi. Ben müfettişlikte neyi, nerede, ne zaman yapacağımı öğrendim. Bana kazandırdığı budur. Bir de herhalde ifade almadan dolayı olacak, insanları dinlemeyi öğrendim.

İnsan, çok dayanıklı ama Müfettişler hem daha dayanıklı, hem de daha tedbirli olurlar.

Tuncay MATARACI bira fabrikasında mesai sonrasında üst düzeyi toplar, günü değerlendirir, yarını planlardı, bu toplantılar gece 24'lere kadar sürerdi. Sonra bu iş değişti, elden notlar vermeye, milletvekili isteklerini dağıtmaya, yapılacak tayinleri iletmeye dönüştü. Bir keresinde önemli bir durum için eşim telefonla arayınca Bakan "eşin arıyor" diye telefonu verdi, bu işlerde o günden sonra biraz hafifledi.

Müfettişlik ve idare'de çok zorluk çektik, böylece insanlara tahammül etmeyi öğrendik, mevcut ortam ve şartlar içinde yaşamak Müfettişlere özgüdür. Çok değişik insanlarla çalışabilmeyi müfettişlik ve muavinliğimde öğrendim. Mahmut TÜRKMEÑOĞLU diye bir Bakanımız vardı. Yazıyı imzalar, paraf nüshasını (dosya için) paraf-lamazdı, "yazıyı imzaladık ya, paraf ne oluyor?" derdi. Görevi süresince bunu defalarca izah ederek, paraf alırdım.

8) Genç müfettiş arkadaşlara bir öğüt verin desek, neler söylersiniz? Müfettişlik için bir öneriniz var mı?

Evet, şimdi daha geniş imkanlar, daha kolay koşullarda müfettişlik yapılıyor, ancak güçlüğünden bir şey kaybettiğini zannediyorum. Hala, ciddiyet, çalışkanlık, güvenilirlik en önemli özellik olarak duruyor. Bunu daima koruyacaklar. Genç arkadaşlara bir öğüdüm olamaz, onlar zamanla kendi yollarını, tarzlarını oluşturacaklardır. İlk önce adil olmak gerekir, eşit demiyorum, herkese her işe adil olacaklar, yani işin ve kişinin hakkını verecekler.

Mevzuatı herkesten iyi takip etmeliler ve yönetmelik, tebliğ ve genelgede amaçlanan hedefi görebilmeliler. Siyasetle ilgilenmeli, siyasi ve ekonomik vizyonu izlemeli ve bilmeliler.

Tabii ki her şeyden önde kendini iyi yetiştirmeli, her gün kendilerini yenilemeli ve geliştirmelidirler.

Teftiş Heyetleri, bürokrasinin yüksek okuludur. Bu okulda olmak bile yeterlidir. Bu okulu bitirenler taşrada, merkezde idari göreve geçmeli veya özel sektörde çalışmalı ve bu ülkeye kendisi için harcanan emek ve masrafı geri ödemelidir.

Bugün belki, siyasi iktidarlar Müfettişlere gereken önem ve ilgiyi vermiyor olabilir, oysa en donanımlı, en seçilmiş, en yetenekli personel müfettişlerdir. Onların tarafsız ve adil özellikleri değerlendirilmelidir.

Müfettişler baskı altında kalmazlar, her şartta ve ortamda gözlemde ve değerlendirmede bulunabilirler. Bakın! Taşrada Müfettişe büyük saygı duyulur, sebebi müfettişin bilgili oluşu ve adil duruşudur.

Ayrıca Müfettiş pişmanlık duyacağı işi yapmaz, duygusal ve özel kararlar oluşturmaz. Bu nedenle bürokrasi ve siyaset onun objektif kararlarından yararlanmalıdır.

9) Bugün mezun olduğunuz yılda olsanız, ne yapardınız?

Yine gümrük müfettişi olurdu, bütün kazanımlarım müfettişlikten olmuştur. Başarılı olmamı, iyi bir hayat sürdürmemi müfettişliğe borçluyum;

Ayrıca Müfettişliğim ile daima gurur duydum, halen de duymaktayım.

Tüm meslektaşlarıma, bana böyle bir imkan ve heyecan veren sizlere minnettarım, sağ olun var olun...